

Historia filozofii polskiej

Polska myśl epoki
międzypowstaniowej. Zagadnienia
wstępne

Dr Magdalena Płotka

Warunki dla filozofii w XIX wieku

- Trudne warunki rozwoju filozofii polskiej XIXw.
- Droga kariery uniwersyteckiej zamknięta
- Konsekwencje: zahamowany proces profesjonalizacji i tworzenia szkół filozoficznych
- Losy filozofii zależne od warunków politycznych
- Daty periodyzacji to daty powstań narodowych: 1830 i 1864
- Wstrząsy historyczne spełniały w Polsce katalizatorów, przyspieszających upadek dominujących do niedawna prądów umysłowych oraz zwycięstwo prądów nowych, lepiej dostosowanych do zaspokajania potrzeb narodu.
- Dominował pogląd, że filozofia nie może być obojętna wobec naczelných dylematów bytu narodowego.

Rola filozofii

- Znaczenie filozofii w kulturze i życiu narodowym ogromnie wzrosło
- Maksymalistyczne aspiracje myśli filozoficznej
- Ekspansywność filozofii: w dążeniu do przeniknięcia filozofią innych dziedzin myśli i twórczości, a nawet to ufilozoficznienia całej praktyki społecznej
- Lata 1837/1838 – 1848 to w intelektualnej historii Polski „epoka filozoficzna”.
- Filozofowie domagali się przywództwa duchowego w narodzie

Historia recepcji kantyzmu

- Oświecenie polskie było wrogo nastawione do Kanta
- Pierwszy polski zwolennik Kanta do Jędrzej Śniadecki (1768-1838)
- Wygłosił *Mowę o niepewności zdań i nauk na doświadczeniu fundowanych* – zwalcza sensualizm i empiryzm
- Zdaniem Śniadeckiego wiedza pewna nie może być wynikiem doświadczenia
- „*Nie wszystkie prawdy, których umysł człowieka dochodzi, biorą początek z doświadczenia, ale najczęściej pierwszy grunt ich położony jest, że tak rzekę, w nas samych [kantowskie a priori] i w czuciu naszym; a takimi jest największa część prawd matematycznych, wielka część prawd moralnych i wszystkie niemal fundamentalne prawdy, na których się zasadzają nauki*”

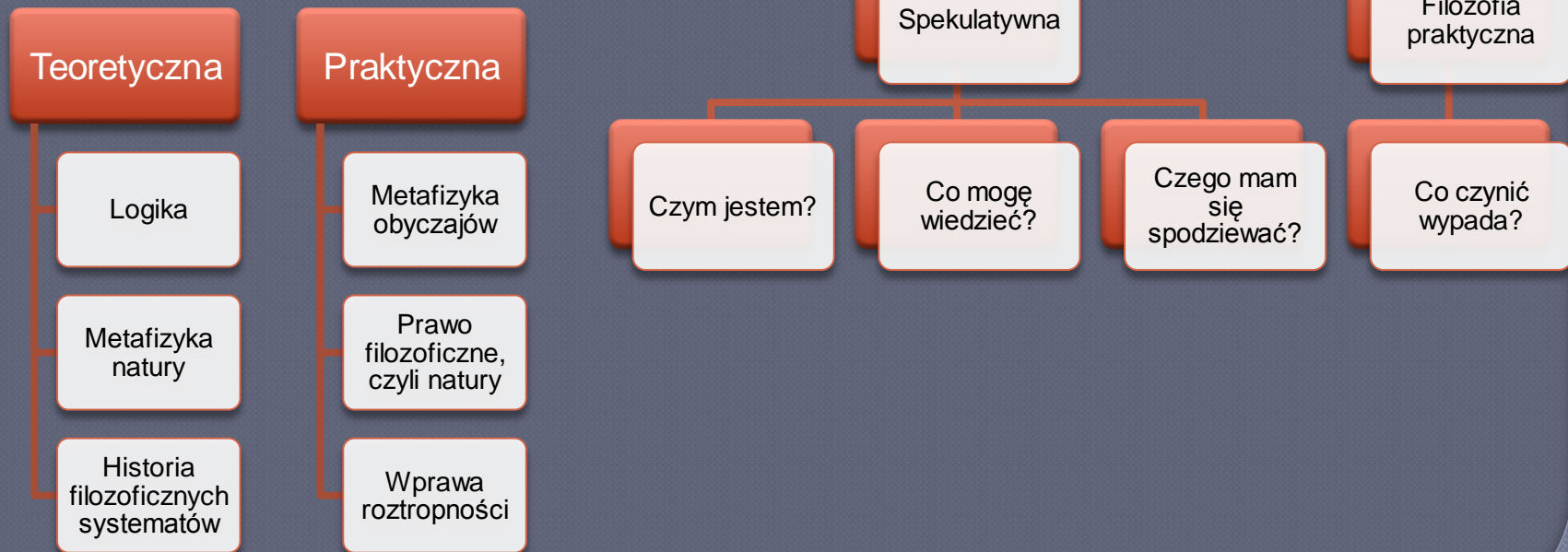


Józef Kalasanty Szaniawski

- Był obeznany z filozofią przedkantowską, szczególnie interesował się współczesnym ruchem umysłowym w Niemczech (najlepiej zorientowany polski uczyony w tej dziedzinie)
- Niektórzy uważają go za pierwszego polskiego kantystę
- W jego pismach oddziaływanie Fichtego i Schellinga
- Idee, które Szaniawski przejął od Kanta:
 - to, że rozum nie sięga istoty rzeczy
 - Początek filozofii znajduje się w rozumie (rozum nadaje myślom, wedle JKS, „architektonicznego uporządkowania”)
 - Zmysły nie dają pewności
 - Rola rozumu także widoczna jest w sprawach moralności
- Od zainteresowań Kantem Szaniawski przeszedł do zainteresowań Schellingiem
- Zagadnienie opracowane całkowicie samodzielnie przez JKS to sprawa podtrzymania samodzielności narodowej w dziedzinie nauki i filozofii
- Postawił zadanie kulturalne mogące podnieść i podtrzymać narodowość: należy zająć się filozofią korzystając ze zdobyczy Niemców!

Myśl Feliksa Jarońskiego (1777-1827)

- Związany z Uniwersytetem Jagiellońskim, wykładał filozofię i teologię
- 1810: opublikował rozprawę „*Jakiej filozofii Polacy potrzebują*”
- Wielkie uznanie dla Kanta i dla idealizmu transcendentalnego



Jakie filozofii Polacy potrzebują?

- Logiki: Jaroński uważał, że niedostateczne podręczniki Polacy mają z tej dziedziny (sam optował sam logiką kantowską)
- „Prawidła myślenia czerpiemy z samej tylko natury umysłu i rozumu, nie zaś z doświadczenia” – kantowską krytykę rozumu Jaroński uznał za logikę
- „*Filozofia jest wykład porządnny [systematyczny] wiadomości rozumowych, z czystych pojęć zastosowany aż do granic rozumu ludzkiego*”
- Cenił mocno, podobnie jak Szaniawski, samodzielność własną i innych
- Kult indywidualizmu – typowe dla romantycznej refleksji polskiej (w dziejach umysłowej kultury polskiej zdarzają się wybitne umysły, jednak rzadko kiedy zdarzają się kontynuatorzy, uczniowie itd.)
- Nie ma w Polsce „szkół filozoficznych” (w Niemczech były)
- Pierwszy historyk filozofii polskiej (zbierał myśli filozoficzne autorów od czasów Scholastyki o sobie współczesnych) – filozofia nosiła „piętno narodowe”

Oświecenie

Romantyzm

Mechanicyzm i
atomizm

Organiczna
całość

Rozczłonkowanie
zagadnień
społecznych,
filozoficznych,
przyrodniczych

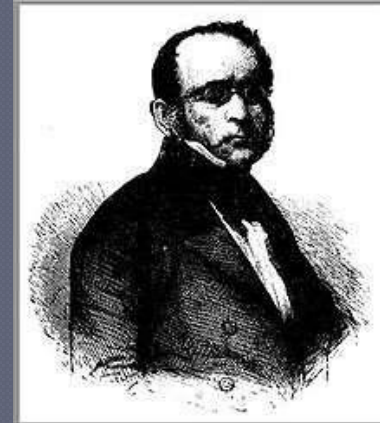
Dążenie do
odkrycia
wszechzwiązku
zjawisk

Uniwersalizm filozofii polskiej

- W okresie przedpowstaniowym nikomu nie przyszło do głowy, że filozofia polska może mieć znaczenie uniwersalne
- Myśl o szczególnym posłannictwie filozofii polskiej mogła zrodzić się dopiero w mesjanistycznej atmosferze powstaniowej, jako duchowa rekompensata poniesionej klęski
- Przeświadczenie, że Polska, aby istnieć, musi najpierw wykazać, że jest konieczna dla ludzkości
- Najwyższy punkt rozwoju w dziejach ludzkości osiągnęła filozofia idealizmu niemieckiego, dlatego Polacy sięgali głównie do tego nurtu (chęć dorównania filozofom niemieckim)

Recepcja heglizmu

- Recepcja heglizmu w Polsce zapoczątkowana została we lwowskim czasopiśmie „Haliczanin”
- Jest tam artykuł W. Chłędowskiego „O filozofii”, w którym przedstawił niemiecką filozofię od Kanta do Hegla jako „najszczytniejszą epokę w dziejach umysłu ludzkiego”
- Kraków to główny ośrodek recepcji heglizmu
- Główny propagator heglizmu w Krakowie był uczeń Hegla, Józef Kremer.
- Jego „Rys filozoficzny umiejętności” jest pierwszym w Polsce obszernym i systematycznym wykładem filozofii heglowskiej.
- Inny propagator (z dziedziny estetyki i historyzmu Heglowskiego) to Gustaw Ehrenberg
- Krakowscy hegliści to przede wszystkim filozofowie akademicy, którzy ograniczali swoje ambicje do nauki, nie próbując tworzyć filozofii zdolnej do odrodzenia narodu i ludzkości



Główni polscy myśliciele

Trentowski,
Cieszkowski, Libelt

Pogodzenie
immanencji z
transcendencji,
filozofii z religią

Obrona
jednostkowości
przez heglowską
absolutyzacją tego,
co ogólne

Neoplatoński wątek
„reintegracji”,
powrotu do
wszechjedności

Henryk Kamieński,
Edward
Dembowski

Pojmowali absolut
czysto immanentnie

Zainteresowania
tylko w społeczne
zbawienie
ludzkości,

Nieobecna
problematyka Boga